

УДК 811.11(072)

DOI: [https://doi.org/10.18524/2307–4604.2023.1\(50\).285557](https://doi.org/10.18524/2307–4604.2023.1(50).285557)

ТАБУЮВАННЯ ПРИКМЕТНИКА «LINK» В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ (діахронічне дослідження)

Кулина І. Г.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І. І. Мечнікова
ORCID 0000–0002–2990–6557

*Пропонована стаття присвячена висвітленню поняття «табу» та причин його існування в німецькій мові, починаючи з давнини і до сьогодення. **Метою** роботи є дослідження прикметника «link» (лівий) та його табуювання у німецькій мові в діахронічній площині. **Об'єктом** дослідження обрано прикметник «link» та його табуювання в діахронічній перспективі становлення та функціонування в німецькій мові. **Предметом** дослідження є лінгвістичні особливості прикметника «link» та засоби його табуювання у німецькій мові з давнини і до сьогодення. **Матеріалом** дослідження слугували давні та сучасні словники В. В. Левицького, К. Дудена, Р. Шютцайхеля, Б. Хенніг, Г. Варіга. У роботі використано описовий та порівняльно-історичний **методи** дослідження. В результаті проведеного дослідження виявлено, що прикметник «link» (лівий) мав у німецькій мові протягом багатьох століть у більшості випадків негативну конотацію, тому був табуюваним і замінювався певними мовними евфемізмами. Отримані дані щодо появи і розвитку цього прикметника мають певне значення для вивчення та викладання «Історії німецької мови», «Вступу до германської філології», «Лексикології німецької мови» а також практичного курсу німецької мови.*
Ключові слова: прикметник «link» (лівий), табуювання, мовні евфемізми, давньоверхньонімецька мова, середньовірнонімецька мова, сучасна німецька мова.

TABOOING OF THE ADJECTIVE «LINK» IN GERMAN LANGUAGE (Diachronic Study)

Kulyna I.

Candidate of philological sciences, associate professor,
Odesa I. I. Mechnikov National University

The proposed article is dedicated to highlighting the concept of «taboo» and the reasons for its existence in the German language, from the ancient times to the present. The aim of this work is studying the adjective «link» (left) and its tabooing in the German language in the diachronic aspect. The object of research is the adjective «link» and its tabooing in the diachronic perspective of its formation and functioning in the German language. The subject of the study is the linguistic features of the adjective «link» and the means

of its taboo in the German language from the ancient times to the present. Ancient and modern dictionaries by V. V. Levytskyi, K. Duden, R. Schützeichel, B. Hennig, G. Varig served as the research material. The work uses descriptive and comparative-historical research methods. As a result of the research, it was found that the adjective «link» (left) had a negative connotation in the German language for many centuries in most cases, therefore it was taboo and replaced by certain linguistic euphemisms. The obtained data on the appearance and development of this adjective are of certain importance for the study and teaching of «History of the German Language», «Introduction to German Philology», «Lexicology of the German Language» as well as a practical course of the German language.

Key words: adjective «link» (left), taboos, linguistic euphemisms, Old High German, Middle High German, modern German.

Вступ. У сучасному світі табування зумовлено головним чином політичними та етичними чинниками. Спираючись на дослідження вітчизняних та іноземних вчених, таких як В. В. Левицький, О. О. Селіванова, Г. Шредер та інших, сформулюємо загальне поняття «табу». В. В. Левицький наголошує, що «табу» виникло ще на давніх етапах мови й мислення і було зумовлено релігійними мотивами. Під «табу» автор розуміє заборону на вживання певних слів і заміну їх іншими словами. При цьому табуйована лексика замінюється на слова з яскраво вираженим метафоричним значенням і відіграє дуже важливу роль у зміні лексичного складу мови (Левицький, 2008: 32).

О. О. Селіванова вважає, що заборона вживання деяких слів, зумовлена соціально-політичними, історико-культурними, релігійними, етичними та естетичними чинниками і спричиняється навмисною заміною знака певного поняття описовим найменуванням або іншим знаком (евфемізмом), і є табу. Назва «табу» пішла від полінезійської, де *ta* — це «виділяти, відзначати», а *pu* — «зовсім, цілком» (Селіванова, 2010: 713). Авторка підкреслює, що значення слова — це одна з фундаментальних одиниць мови. Його зміст або значення не ідентичні поняттю, але це може відбити людське поняття й розглянути як форму їхнього існування. У такий спосіб визначення слова — одне з найважливіших у лінгвістиці, тому що у найпростішого слова є багато різних аспектів: звукова форма, її морфологічна структура, граматична структура, лексичне значення тощо. При цьому значення, в його широкому змісті, розбивається на багато складових частин: логічне, конотативне, стилістичне, семантичне, прагматичне, просодичне, фразеологічне тощо (Селіванова, 2011: 108–111).

К Дуден відмічає, що в XIX ст. з'явилося іноземне слово, що відповідає англійському слову *taboo* і французькому *tabou*, яке є запозиченням з полінезійської *tapu/tapu* і належить до сакральної сфери. Воно означає усі речі, які вимовляти заборонено (Duden, 2020: 834).

Як у давні часи, так і в сучасному світі немає такого суспільства, де не було б лексичних одиниць, які хотілося б змінити на більш толерантні та пристойні вирази. Саме ввічлива, мирна і тактовна поведінка забезпечує доброзичливе співіснування у сім'ї, державі та й в усьому світі. Сім'я і держава (дитсадок, школа, вищі учбові заклади тощо) докладають немало зусиль, щоб змалечку навчити дитину правилам поведінки і розуміння про пристойні та неприпустимі речі. Таким чином, не занурюючись у поняття «табу», дитина починає діяти і спілкуватися відповідно до певних правил поведінки.

Багато вчених (З. Фрейд, В. В. Левицький, Н. Цельнер, Г. Шредер та інші) замислювалися над питанням, чому існують табу, і дійшли спільного висновку, що основною мотивацією для існування табу є жах. При цьому причини жаху можуть бути різними: жах перед війною, явищами природи, що носить як релігійний, так і антирелігійний характер, жах перед хворобою, смертю, жах перед тваринами, соціальний жах, політичний тощо. Усі зазначені причини пояснюють існування табу в будь-якій мові, німецька мова також не є виключенням.

Г. Шредер при вивченні найважливіших аспектів поняття «табу» в площині міжкультурної германістики висловлює таку думку, що неможливо перекласти це поняття на німецьку мову одним словом, бо в німецькій мові немає для цього однозначного еквівалента. Необхідно розуміти різницю між «табу» в сенсі табуйованих дій, об'єктів та стану справ, і «табу» в сенсі табуйованої лексики (словникового складу). В першому випадку йдеться про дію, об'єкти і стан справ, що якоюсь мірою заборонені; в другому — мається на увазі заборонена комунікація про табуйовані дії, об'єкти, стан справ. Звісно, що мовознавців цікавить перш за все табуйована лексика. Але вони не залишають також поза увагою все, що пов'язане з дією самого табу. Різницю між прямо забороненими і табуйованими діями автор розуміє в тому, що про заборонене можна говорити, виходячи з будь-якого раціонального обґрунтування, тоді як «табу» завжди знаходиться поза дискусією. І саме в цьому випадку з'являються евфемізми та інші мовні стратегії, які дозволяють говорити про табуйовані речі, дії та стан справ (Schröder, 2003: 307–315).

Метою роботи є дослідження прикметника «link» (лівий) та його табування у німецькій мові в діяхронічній площині.

Об'єктом дослідження обрано прикметник «link» та його табування в діяхронічній перспективі становлення та функціонування в німецькій мові.

Предметом дослідження є лінгвістичні особливості прикметника «link» та засоби його табування у німецькій мові з давнини і до сьогодення.

Матеріалом дослідження слугували давні та сучасні словники В. В. Левицького, К. Дудена, Р. Шютцайхеля, Б. Хенніг, Г. Варіга.

У роботі використано дескриптивний та порівняльно-історичний методи дослідження.

Результати і обговорення. В результаті проведеного дослідження було виявлено, що германський корінь *link/lenk* з'явився з індоєвропейського кореня (s) *leg* — (s) *leng* — *sle*, який означав «слабкий, розслаблений, кульгавий», тобто мав негативне значення.

Розподіляючи картину світу на «праву» і «ліву» частини, давні германці вважали «ліву» небезпечною, загрозливою, недоброю, слабкою. Оскільки вже у первісному суспільстві існували упередження, забобони, жах перед заклинаннями, які мали магічну дію, то звідси з'являлися слова-табу, пряме найменування яких ставало забороненим, і почався розподіл слів на потаємні і загальні. Тому у давніх германців, виходячи з табуїстичних причин, існувала заборона на вживання слова *link/lenk* — «лівий», а для його позначення евфемізмом стало слово *winstar*, від індоєвропейського *uenetes* / *uenetos* / *uenistro* / *uinistro* / *winistro* — «більш прийнятний, більш безпечний».

Дослідження зазначеної лексичної одиниці у давньоверхньонімецькому періоді (двн.) показало, що в цей час існував прикметник *win(t)star/winestar/winstar* — «лівий» і не вживався прикметник *link/lenk*; натомість з'явився іменник *lenka* у значенні *linke Hand* — «ліва» або «погана» рука.

У середньовищньонімецькій мові (свн.) вже почали застосовувати прикметник *link/lenk/lenc/line/lene* (*unbeachtet* — «необачний»), але поряд з цим продовжував існувати прикметник *winstar* у ролі евфемізму, яким замінювали *link*, *schlecht*, *linke Seite* — «лівий, поганий, лівий бік».

Починаючи з XV ст. у мові використовувалися такі лексичні одиниці як прикметник *linkisch* — «незграбний, поганий» та прислівник

links — «ліворуч, з лівого боку». Лексичний склад мови в цей період поширився також завдяки евфемістичним назвам: *linke Geschäfte* — «ліві, нечесні справи», *linker Vogel* — «брехун».

З XIX ст. іменник *die Linke*, поряд зі значенням «ліва рука», набув ще значення «ліва партія». У той час опозиційні партії як у Німеччині, так і в інших країнах, почали сідати ліворуч від президента або голови парламенту, об'єднання.

У лексичному складі сучасної німецької мови відсутня лексема *winstar* — *winster* «більш приємний, менш небезпечний», яка в давнину слугувала покращенням негативного прикметника *link* — «лівий, небезпечний, нещасливий». У ході дослідження було також виявлено, що сучасні німецькі лексеми *wenigstens* — «принаймні, хоча б» та *wenigst* — суперлат. форма від *wenig* мають індоєвропейське коріння *uai / uen* — «нещасний, слабкий». Тому, можливо припустити, що давньогерманське слово *winster* знайшло своє продовження саме у цих лексемах. Треба також зазначити, що у сучасній шведській мові існує лексична одиниця *vänster*, що означає «лівий».

Що стосується германської лексичної одиниці *link/lenk* — «лівий, слабкий, небезпечний» та інше, то вона існує у сучасній німецькій мові перш за все у значенні прикметника *link* — «лівий», а також іменника *die Linke* — «ліва рука, ліва партія», прийменника *links* — «зліва, наліво» тощо.

Але сьогодні, як і багато тисячоліть тому, продовжуються упередження до усього «лівого»: лівої руки, лівого боку тощо, в результаті чого утворилося чимало яскравих лексичних виразів, наприклад:

- *eine Linke drehen* — брехати, зраджувати;
- *Wer zwei linke Hände hat, kann nichts Rechtes mit seinen Händen anfangen* — у кого дві ліві руки, тому нічого не вдасться зробити;
- *mit dem linken Bein (zuerst Fuß) aufgestanden sein* — встати з лівої ноги, бути не в настрої;
- *linke Geschäfte* — ліві, нечесні справи;
- *linker Vogel* — брехун та інші.

Висновки. В результаті проведеного дослідження ми дійшли висновку, що лексичний склад мови на будь-якому етапі розвитку відбиває особливості мислення, психології, умов і способу життя його носіїв. При цьому у кожній мові існують якісь речі, що знаходяться під забороною вживання в силу їхньої негативної конотації. З метою заміни таких слів з найдавніших часів і до сьогодення використовують певні

мовні евфемізми. Тому вважаємо, що вивчення словникового складу будь-якої мови повинно відбуватися паралельно із занурюванням у мовне табування і евфемізацію, бо це є дуже актуальним в умовах сучасних реалій.

В результаті проведеного дослідження виявлено, що прикметник «link» (лівий) мав у німецькій мові протягом багатьох століть у більшості випадків негативну конотацію, тому був табуованим і замінювався певними мовними евфемізмами. Отримані дані щодо появи і розвитку цього прикметника мають певне значення для вивчення та викладання «Історії німецької мови», «Вступу до германської філології», «Лексикології німецької мови» а також практичного курсу німецької мови.

Список літератури

- Кулина І. Г. Роль табу у зміні лексичного складу мови. *Світ наукових досліджень* : збірник наукових публікацій Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції. Тернопіль, Україна ; Переворськ, Польща, 2023. Випуск 19. С. 128–130.
- Левицький В. В. Основи германістики. Вінниця : Нова книга, 2008, 520 с.
- Левицький В. В. Этимологический словарь германских языков. Винница : Нова Книга, 2010. Т. 1, 616 с.; Т. 2, 368 с.
- Селіванова О. О. Основи теорії мовної комунікації. Черкаси : Видавництво Чабаненко Ю. А., 2011. 350 с.
- Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля ; К., 2010. 843 с.
- Таранець В. Г. Діахронія мови : збірка статей. Одеса : Друкарський дім, 2008. 232 с.
- Duden. Das Herkunftswörterbuch. Etymologie der deutschen Sprache. Auflage : 6. Bibliographisches Institut, 2020. 960 S.
- Freud S. Totem und Tabu. Hamburg, 2014, 192 S.
- Hennig B. Kleines Mittelhochdeutsches Wörterbuch. Walter de Gruyter, 2007. 528 S.
- Schröder H. Tabuforschung als Aufgabe interkultureller Germanistik. *Handbuch Interkulturelle Germanistik*. Stuttgart, 2003. S. 307–315.
- Schützeichel R. Althochdeutsches Wörterbuch. Tübingen : Max. Niemeyer Verlag, 1989. 4. erg. Aufl. 309 S.
- Wahrig G. Wahrig Deutsches Wörterbuch. Wissenmedia, 2010. 1728 S.
- Zöllner N. Der Euphemismus im alltäglichen und politischen Sprachgebrauch. Frankfurt am Main, 1997. 444 S.

References

- Kulyna I. H. Rol tabu u zmini leksychnoho skladu movy. Svit naukovykh doslid-zhen. Zbirnyk naukovykh publikatsii mizhnarodnoi multydystrylinarnoi naukovoï internet — konferentsii. Vypusk 19. Ternopil, Ukraina — Perevorsk, Polshcha, 2023, s. 128–130.
- Levytskyi V. V. Osnovy hermanistyky. Vinnytsia: Nova knyha, 2008, 520 s.
- Levytskyi V. V. Etymolohycheskyi slovar hermanskykh yazykov / Vyktor Vasylevych Levytskyi. — Vynnytsa : Nova Knyha, 2010. — T. 1, 616 s., T. 2, 368 s.
- Selivanova O. O. Osnovy teorii movnoi komunikatsii. Cherkasy: Vydavnytstvo Cha-banenko Yu.A., 2011–350 s.
- Selivanova O. O. Linhvistychna entsyklopediia. Poltava, Dovkillia — K, 2010, 843 s.
- Taranets V. H. Diakhroniia movy: Zbirka statei, Odesa: Drukarskyi dim, 2008, 232s.
- Duden. Das Herkunftswörterbuch. Etymologie der deutschen Sprache. — Au-flage: 6. Bibliographisches Institut, 2020, 960 S.
- Freud S. Totem und Tabu. Hamburg, 2014, 192 S.
- Hennig B. Kleines Mittelhochdeutsches Wörterbuch, Walter de Gruyter, 2007, 528 S.
- Schröder H. Tabuforschung als Aufgabe interkultureller Germanistik. Handbuch Interkulturelle Germanistik, Stuttgart, 2003, S. 307–315.
- Schützeichel R. Althochdeutsches Wörterbuch. Tübingen: Max. Niemeyer Verlag, 1989, 4., erg. Aufl., 309 S.
- Wahrig G. Wahrig Deutsches Wörterbuch. Wissenmedia, 2010, 1728 S.
- Züllner N. Der Euphemismus im alltäglichen und politischen Sprachgebrauch. Frankfurt am Main, 1997, 444 S.

Стаття надійшла до редакції 04.05.2023 року